

Затин перший. Вечірня візита

*Возьму сокирину і втну деревину.
Пуцу древцю зелену кривцю.
Загой 'ми, кривце, зболене серце.
Здержу до кінця заповіт вітця.*

Віршар¹ із Нижнього Шарду писав.

Якщо мені роковано те вповісти, то належить почати.
Почати з самого першу.

З висоти (чи, може, низини) свого пережиття, дивлюся я на те літо яко на круг, що замкнувся намистом клопітних днів, - їх він одібрав од солодкого відлюдництва і занурив мене в колотнечу світу. І я, на подив собі, піддався тому плинові, сам себе виправдовуючи: коли й боротися, то за добро, а не проти зла. І пустився зі свого нагрітого Белебня, як старий орел, що тратить силу крил, зате володає силою вітру.

*Пережите звітритеся, як хмарина, а записане лишиється
тестаментом твого серця.* Теж слова Божого челядника.

Мій починок прибитий до надбережжя Латориці ступнями моїх прадідів, заговорений їх живною бесідою, що точиться з предковічності, як вода з-під кадуба². Моя родова дідизна, мій прилюбний світок. Ми, Просвірники, справіку селилися коло ріки. Риби їли много - тому й розумні, кажуть люди. Ріка й деревину мені носить. Бервена, облизані водою, вибілені сонцем і крихкі, як ребра лісового кістяка. На живе дерево я б руку не підняв. Бо, крім добра, воно мені не зробило нічого. Є лихі люди, дерев же поганих немає. З крутого Белебня по спаду гори до мого дворища скочуються яблучка, дички і сливи. А горіхи сіють ворони. Щодо світських новин, то їх мені теж доносить вода. Як і того разу...

На переломі маю³, перед молодим місяцем, стали теплі і ясні, як очі дитини, погоди. Тепло вже вбилося в силу - яр'ю повнився день. Ноги просилися з обувки на волю. Вгріта

¹віршар (заст.) - поет.

²кадуб - джерело, криниця.

³май - травень.

плоть трепетала від кусливої, як бджолині жала, моруги. Агов, моя травице-косице! Приймай мене ще одним кругом, і неси на своїй гриві в зелене приволля, і не дай стоптатися дочасно!

Коли Богові нудно, він відчиняє вікно і дивиться на околиці Мукачова.

Тут і моя повнота серця, приваба моїх очей. Тут і почалося.

Я сидів коло підмурівка, грів камінь. Сонце теплим квачиком малювало медові поворози на моїх повіках, скомтало¹ губи, як збитошна дівця. Зносилися, потоншали мої повіки. Проміння сіється через них, як через крильцята бабки. Воно й не чудниця: сімдесятим роком приденно кліпати, висліпувати неприявне в світі, переціджувати зримає, вбирати очима просторінь і замикати в них загуслий час... Ви, дідку, кажуть, і через повіки видите. Відун! Смішні людокове. Їм аби до чудесного дотикнутися. Бодай язиком. Не втелепають прості, *що чудесне якраз без чудес. Не втамуєш спраги на чудо, доки сам не виплекаєш чудо в собі...*

Живу я в Заріках сам, як ніс на лиці. Згори хаша, збоку - монастирські мури, здолу - кривуля ріки з протоками, лайдами, заострівцями, висками, рукавцями, підводними каргами, закрутами, заломами, колінцями... Я - як пустинножитель, оповитий заповідним захистом від світу. Час начебто забув про мене. Але не люди.

Про чужаків першим дав погук Марковцїй. Він хоч і старий лінюх, та чуття не згубив. Виліз із соломи на сточений вітром комин і тоненько хавкнув. Далі я зочив, як із осокура на тому березі війнув дим голубів. За вербником не видно було човна, але каркнув над плесом гайворон - допіру щось плило. Пса я не держу, мені замість пса птиці служать. Скоро вухо вхопило плюскіт весел.

Коли ще був Гнилий міст, сюди приходили пішо. Тепер дістаються водою. Раніше, доки ступали дошками, я наслухом

¹скомтати - лоскотати.

вивідував, із чим ідуть люди. Буває, ноги скажуть більше, ніж язик. Із чим могли до мене йти, як не з бідюю.

І ось тепер... Ті двоє, що гребли, - гребли слабо і врізнобій. Один, чулося, мав задуху, другий - просто ліниві, кволі руки. Та ще й на заваді їм був той, що сидів на носі човна. Своєю обтяжливою присутністю заважав, тяжким серцем. Човен плавко йде, коли веслярі ринуть одним духом. А так... І це сум'яття людське правило до мене.

Припливли. Кислоокій чоловічок скочив у воду і витяг каяка на суше. На встеленій попоною кормі сидів бетяр¹ у зеленому каптані з черленими петлицями. Мав хмуре тверде обличчя правильного ліплення. Не встаючи, гукнув до мене по-мадярськи:

- Мені потрібен чоловік із видющими очима.
- Більшість людей зрячі, пане, - неохоче підвівся я.
- Еге, зрячі, та не видюші.
- Існує лише те, що помічають інші, - сказав я.
- Кажуть, що ти бачиш на три лікті в землю.
- Так глибоко й кріг не пхається...

Липкий погляд сумних очей учепився мене. Я впізнав ті очі - видів їх на мальованій парсуні в покої жони бурмістра², яка тайкома веліла привести мене для гоєння її нутра. Тричі являвся я туди в урочний час. Доки з її лона не ізслизла пухлина. Господиня, молодява красовиця, говорила зі мною по-нашому. Зашарівшись, попросила чудне: чи не міг би я щось ізробити з її... сечею. А що з нею треба робити такого? Ну, аби вона стала інакшою... Якою ж: аби світилася вночі, як котяча? Ні, аби пахла... Як ти хочеш, пані, аби твоя сеча пахла, запитав я. Може, ружою? О, се було б чудесно... І я зізнався, що знав лише одну жінку, чия сеча пахла ружами. Та на се треба зважитися, бо легко спалити собі нутроші. Доведеться пити скилидар. А в неї й так черева³ слабенькі. Я б їй не радив того чинити... В сповідальній ширості

¹бетяр - поважний чоловік, вельможа.

²бурмістр, бурміш, бирів (угор.) - бурюмістр, міський голова.

³черева - нутроші.

метреса відкрилася мені, як безумно любить свого чоловіка і як дошукує різних приспівів і чарів, аби не розхолодити його почуттів. Я сказав, причому цілком правдиво, що Бог щедро обдарував її яко жінку, і не треба спокушати долю пошуком химер. Світло не має тіні, милостива добродійко, і світло з вами... Се її дещо впокоїло і вона запитала, хто та жінка, про яку я згадав. Ну ота, що пахла... ружами. На те я відповів, що час вивітрює проминуле і я вже мало що пам'ятаю, крім тих руж та імені її - Ружена. Я, звісно, дурив панію, а ще більше самого себе... Бурміщова, до слова, файно¹ говорила по-нашому. Ми стиха бесідували, а зі стіни чітко держали нас під оглядом владно-сумовиті очі. Очі господина, який звик володіти всім, що бачить зокола. Тепер ті очі прилипли до мене.

- Ще мені сказали, що ти лікуєш людей, - обізвався бурмістр, умочуючи перст у воду.

- Господь лікує, якщо на те Його воля.

- Чоловіче, - скипів пан, - ти хочеш мене розгнівати?!

- Овва, се ви з гнівом прийшли на мій берег. Вам би ковтнути напару з богородського цвіту...

- А кажеш, що не лікуєш, - остудив свій шал, заодно освіжаючи водою і лице.

- Не я лікую, а зілля. Господні трави.

- Най так... Не з гнівом я прийшов до тебе, а з відчаєм.

- Се, паночку, майже одне й те ж.

- Суди, як знаєш, я тобі не буду перебранчати, але вислухай і ти мене. Почуй мою біду.

Скинув каптан і підбиту куницею шапку, важко ступив на суходіл. Простоволосий, згорблений, у самій сорочці, а сам чорний лицем, як згарок, - мав вигляд, наче вдарила в нього блискавка. Стиск серця перебивав йому дихання. *Багатство тільки сточує людей, але глибоко в них не проникає; всередині вони голі.* Чоловік хитко ступав піщаним зарінком. Глянцевого блиску чоботи пахла настоянкою

¹файно - гарно.